ГЛОБАЛЛАШУВ ШАРОИТИДА ДЕСТРУКТИВ ВА ТОТАЛИТАР СЕКТАЛАР ТАҲДИДИ ВА УНИ ОЛДИНИ ОЛИШ ЙЎЛЛАРИ

Куранов Умид Мухаммадович
Республика Маънавият ва маърифат маркази ҳузуридаги Ижтимоий-маънавий тадқиқотлар институти мустақил тадқиқотчиси

Бугунги кунда дунёда вужудга келаётган таҳликали вазият туфайли ноанъанавий диний ҳаракатларни глобал миқёсда намоён бўлиши инсоният хавфсизлиги ва барқарорлигига таҳдид солмоқда. Айниқса, жахонда ғоявий-мафкуравий таҳдид сифатида ноанъанавий секталарнинг тобора авж олиши дунё миқёсида хавфсизлик ва барқарорликка рахна солмоқда. Зеро, бугунги глобаллашув шиддати миллий маънавиятимиз ва менталитетимизга рахна солувчи хавф-хатарлар тобора кучаётганлигини намоён этмоқда. Бу ҳақда Президентимиз Шавкат Мирзиёев қайд этганидек: “Бугунги яшин тезлигида ўзгараётган дунё инсоният олдида, ёшлар олдида янги-янги, буюк имкониятлар очиш билан бирга, уларни илгари кўрилмаган турли ёвуз хавф-хатарларга ҳам дучор қилмоқда. Диний экстремизм, терроризм, гиёҳвандлик, одам савдоси, ноқонуний миграция, «оммавий маданият» каби таҳдидлар қанча-қанча оилалар, мамлакатлар бошига қандай оғир кулфатларни солаётганига барчамиз гувоҳ бўлмоқдамиз. Ғаразли кучлар содда, ғўр болаларни ўз ота-онасига, ўз юртига қарши қайраб, уларнинг ҳаётига, умрига зомин

[1] Чориев С. А. Сиёсий етук шахсни шакллантириш муаммолари. Фалсафа фанлари доктори илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация. Тошкент.2005.-Б.29.

бўлмоқда”[1], дея таъкидлагани бежиз эмас, албатта. Бинобарин, ҳар қандай миллат ёки халқнинг ўтмиши, тарихий қадриятларига рахна солишга интилаётган деструктив ва тоталитар секталарнинг ҳаракатлари оқибатида муайян минтақа ва ҳудуддаги хавфсизлик ва барқарорликка таҳдид солишга алоҳида эътибор қаратмоқда. Айрим сиёсий кучлар ўзларининг мақсадларини амалга оширишда бевосита диндан ғаразли мақсадлари йўлида фойдаланишни англаш қийин эмас.

Ҳозирги кунда мамлакатимизда диний-маърифий ва ижтимоий-сиёсий соҳаларда амалга оширилаётган ислоҳотлар замирида халқимизни мана шундай эзгу ғоялар сари дадил одимлаётганлигини теран англаш мумкин. Юртимизда амалга оширилаётган ислоҳотлар натижасида диний-маънавий соҳада бир қатор ижобий ўзгаришларга замин яратилмоқда. Айниқса, ижтимоий ҳаётнинг барча соҳалари қатори динга бўлган муносабат тубдан ўзгариб, мамлакатимизда фуқароларнинг виждон эркинлигини таъминлаш қонунан кафолатланди. Бу борада мамлакатимизда деструктив ва тоталитар секталар таҳдидини бартараф этиш ва унинг истиқболдаги вазифаларини белгилашда 2023 йил 30 апрел куни ўтказилган Ўзбекистон Республикаси референдумида умумхалқ овоз бериш орқали қабул қилинган Янги таҳрирдаги Ўзбекистон Республикаси Конституцияси халқимиз ҳаётининг барча соҳаларини юксалтириш, фуқароларимиз манфаатлари ва фаровон турмушини таъминлаш, юртимизни илғор ривожланган давлатлари қаторидан ўрин олиш мақсадида бир қатор қоидалар, ҳуқуқий асослар ўз аксини топган. Янги таҳрирдаги Конституциянинг 35-моддасида: “Ҳамма учун виждон эркинлиги кафолатланади. Ҳар ким хоҳлаган динга эътиқод қилиш ёки ҳеч қайси динга эътиқод қилмаслик ҳуқуқига эга. Диний қарашларни мажбуран сингдиришга йўл қўйилмайди”[2],- дея белгилаб қўйилган. Шу ўринда дин ва дунёвий давлат ўртасидаги муносабат ҳақида фикр юритилганда, энг аввало, диннинг давлатдан ажратилиши тамойили асосий ўрин тутишини таъкидлаш лозим.Конституциямизнинг 75-моддасида: “Диний ташкилотлар давлатдан ажратилган ҳамда қонун олдида тенгдирлар. Давлат диний ташкилотларнинг фаолиятига аралашмайди. Давлат қонунда белгиланган тартибда фаолият кўрсатаётган диний ташкилотлар фаолиятининг эркинлигини кафолатлайди”[3], – дея алоҳида таъкидланган.

Ўзбекистон Республикасининг 2021 йилда 5 июлдаги ЎРҚ-699-сон “Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида” янги таҳрирдаги Қонунининг “Виждон эркинлигини таъминлаш асослари” деб номланган 2-боби 4-моддаси Виждон эркинлигини таъминлаш белгиланган. Виждон эркинлиги - бу фуқароларнинг хоҳлаган динга эътиқод қилиш ёки ҳеч қайси динга эътиқод қилмаслик бўйича кафолатланган конституциявий ҳуқуқидир[4].

Фуқаро динга, динга эътиқод қилишга ёки эътиқод қилмасликка, ибодатларда, диний расм-русумлар ва маросимларда иштирок этишга ёки иштирок этмасликка, диний таълим олишга нисбатан ўз муносабатини белгилаётганда уни у ёки бу тарзда мажбурлашга йўл қўйилмайди. Вояга етмаганларни уларнинг хоҳиш-иродасига, ота-онасининг ёки қонуний вакилларининг хоҳиш-иродасига зид тарзда диний ташкилотларга жалб этишга йўл қўйилмайди. Ўз динига эътиқод қилиш ёки ишониш эркинлигига нисбатан фақат қонунда назарда тутилган чекловлар татбиқ этилади. Ўзбекистон Республикасининг конституциявий тузумини зўрлик билан ўзгартириш, унинг суверенитети ва ҳудудий яхлитлигига путур етказиш, фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқ ва эркинликларини камситиш, урушни, миллий, ирқий, этник ёки диний адоватни тарғиб қилиш, фуқароларнинг соғлиғи ва ахлоқига тажовуз қилиш, фуқаролар тотувлигини бузиш, вазиятни беқарорлаштирувчи туҳматдан иборат уйдирмаларни тарқатиш, аҳоли ўртасида саросима уйғотиш ҳамда шахс, жамият ва давлатга қарши қаратилган бошқа ҳаракатлар содир этиш мақсадида диндан фойдаланишга

[1] Мирзиёев Ш. “Буюк келажагимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга қурамиз”. Тошкент-“Ўзбекистон” – 2017. 65-бет.
[2]Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. – Тошкент: Ўзбекистон, 2023. – Б. 20.
[3]Ўша манба.
[4] Ўзбекистон Республикасининг 2021 йилда 5 июлдаги ЎРҚ-699-сон “Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида” Қонуни https://lex.uz/docs/5491534

йўл қўйилмайди[1]. Бинобарин, дин аҳолини энг олий руҳий, ахлоқий ва маданий мероси эканлигини теран англаган ҳолда, диний даъватлар ҳеч қачон ҳокимият учун курашга сиёсат ва қонунчиликка аралашуви ҳар қандай жамият ва давлат хавфсизлиги, барқарорлиги учун жиддий хавф-хатар ҳисобланади. Зеро, ҳар қандай дин, энг аввало маънавий, маданий, ахлоқий жиҳатдан ўзида эзгулик ва бунёдкорлик ғояларини мужассам этади. Мазкур қонуннинг 5-моддасида виждон эркинлигини таъминлашнинг асосий устуворликлари қуйидагилардан иборат. Хусусан, фуқароларнинг динга муносабатидан қатъи назар, диний қарашларни мажбуран сингдиришга йўл қўймаган ҳолда, уларнинг виждон эркинлигига бўлган ўз ҳуқуқларини амалга ошириши учун тенг шарт-шароитлар яратиш, конфессиялар ўртасидаги тинчлик ва тотувликни мустаҳкамлаш, жамиятда диний бағрикенгликни таъминлаш, виждон эркинлигини таъминлашда дунёвий давлат қурилишини сақлаб қолиш, виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисидаги қонунчиликка фуқаролар ҳамда диний ташкилотлар томонидан риоя этилишини таъминлаш ҳамда жамоат тартибига, Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг соғлиғи ва ахлоқига, ҳуқуқ ва эркинликларига таҳдид солувчи диний ғоялар ҳамда қарашларнинг сингдирилиши ва тарқатилишига қарши курашиш[2] каби устувор вазифалар белгиланган. Шу билан бирга, мазкур қонуннинг 5-моддаси диний мазмундаги материаллар, уларни тайёрлаш, олиб кириш ва тарқатиш деб номланган бўлиб, диний мазмундаги материаллар диний таълимотнинг ақидавий асосларини, тарихини, диний таълимот мафкурасини ва шарҳларни, турли диний таълимотларнинг маросимлар ўтказиш амалиётини, шунингдек алоҳида шахсларнинг, тарихий фактлар ва ҳодисаларнинг диний нуқтаи назардан баҳосини акс эттирувчи китоблар, рисолалар, журналлар, газеталар, варақалар, бошқа босма нашрлар, белгилар, предметлар, рамзлар, аудиовизуал асарлар (теле-, кино- ва видеофильмлар, клиплар, концерт дастурларининг ёзувлари, мультфильмлар ва бошқалар), электрон ахборот ташувчилардан (дискетлар, CD, DVD дисклари, ўрнатилган ва ечиб олинадиган хотира карталари, Интернет жаҳон ахборот тармоғида жойлаштирилган материаллар ва бошқалар) иборатдир. Ўзбекистон Республикаси ҳудудида диний мазмундаги материалларни тайёрлаш, олиб кириш ва тарқатиш жамиятда конфессияларо тотувлик ҳамда диний бағрикенглик бузилишига олиб келадиган, диний зўравонлик ва бошбошдоқликка чорлайдиган ғоялар ҳамда қарашлар тарқалишининг олдини олиш мақсадида диншунослик экспертизасининг ижобий хулосаси олинганидан кейин амалга оширилади. Диний мазмундаги материалларни тайёрлаш, олиб кириш ва тарқатиш тартиби Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади[3]. Зеро, жамият ижтимоий –маънавий муҳитига салбий таъсир кўрсатувчи, диний адоватларни келтириб чиқариш орқали хавфсизлик ва барқарорликка рахна солувчи деструктив ва тоталитар секталар фаолиятини ўз вақтида англаш, аниқлаш ва фуқароларни мунтазам огоҳ, сезгир ва хушёрликка даъват этиш тинчлик, барқарорликни таъминлаш ва мустахкамлашда муҳим аҳамият касб этади.Мазкур қонуннинг 31-моддасида виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисидаги қонунчиликни бузганлик учун жавобгарлик белгиланган. Унга кўра, виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисидаги қонунчиликни бузганликда айбдор шахслар белгиланган тартибда жавобгар бўлади.

Бугунги кунда республикамизда турли эътиқодга мансуб диний конфессиялар ўртасида ўзаро ҳурмат ўрнатилган. Мамлакатимизни кўп миллатли ва кўп конфессиялилиги келиб чиқиб, диний бағрикенглик ва миллатлараро тотувликни таъминлаш ва уни қонуний кафолатлашда Ўзбекистон ўзига хос бой тажриба орттирган. Айниқса, юртимизда миллий ўзликни англаш, миллатларнинг тили, маданияти ва урф-одатларини асраб-авайлашга барча миллат ва элатларининг бирдамлигини таъминлашда диний бағрикенглик муҳитини

[1] Ўзбекистон Республикасининг 2021 йилда 5 июлдаги ЎРҚ-699-сон “Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида” Қонуни https://lex.uz/docs/5491534
[2] Ўзбекистон Республикасининг 2021 йилда 5 июлдаги ЎРҚ-699-сон “Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида” Қонуни https://lex.uz/docs/5491534
[3] Ўзбекистон Республикасининг 2021 йилда 5 июлдаги ЎРҚ-699-сон “Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида” Қонуни https://lex.uz/docs/5491534

мустаҳкамлаш ва бир ғоя атрофида бирлаштиришга алоҳида эътибор қаратиб келинмоқда. Бу ҳақда давлатимиз раҳбари Шавкат Мирзиёевнинг таъбири билан айтганда, “бизнинг қадимий ва саховатли заминимизда кўп асрлар давомида турли миллат ва элат, маданият ва дин вакиллари тинч-тотув яшаб келган”[1]. Бинобарин, халқимизнинг буюк қадрияти, фазилати ҳисобланмиш диний бағрикенглик ва миллатлараро тотувликни таъминланиши юртимиз тараққиётига замин яратади.

Мамлакатимизда бугунги кунда 130 дан ортиқ миллат ва элатлар ўзаро иноқ ва тотувликда истиқомат қилиб келишмоқда. Юртимизда 16 та диний конфессия мавжуд бўлиб, улар бир оила аъзоларидек ҳамжиҳатликда яшаб келмоқда. Хусусан, барча дин вакиллари учун бирдек эркинликлар ва шарт-шароитлар яратилган. Мазкур диний ташкилотларга ўзининг диний маросимларини ўтказиш ва мамлакат ҳаётида фаол иштирок этиш учун барча зарур шарт-шароитлар муҳайё этилган.

Бугунги кунда мамлакатимиздаги миллатлараро муносабатлар ва диний бағрикенглик муҳитига рахна солишга интилаётган ўзида экстремизм, фундаментализм, ақидапарастлик, терроризм, миссионерлик ва прозелитизм ғояларини тарғиб қилаётган деструктив ва тоталитар секталар таҳдидини англаш, аниқлаш ва бартараф этиш давлатимизнинг истиқболдаги устувор вазифаси ҳисобланади. Зеро, бугунги кунда юртимизда фуқароларнинг виждон эркинлигини таъминлаш борасида амалга оширилаётган ишлар ва эришилган ижобий натижалар хорижлик етакчи экспертлар томонидан ҳам алоҳида эътироф этилмоқда. Бу ҳақда Россиялик эксперт Евгения Войко: “Ўзбекистон ҳудудидаги диний ташкилотлар хилма-хиллиги, шубҳасиз, нафақат мамлакат раҳбарияти, балки жамиятнинг ҳам юксак бағрикенгилк маданиятидан дарак беради. Давлат томонидан фуқаролар диний эркинликларини кенгайтириш бўйича қўлланилаётган чоралар давлат ҳокимиятининг бошқа диндагиларга мунтазам ва тизимли интилишдан келиб чиқади”[2], дея таъкидлаши айниқса диққатга сазовардир.

Шунингдек, юртимизда миллатлараро тотувлик, диний бағрикенглик муҳитини хукм сураётганлиги Россиялик сиёсий шарҳловчи Роман Ромишевскийнинг мамлакатимиздаги динлараро соғлом мулоқотни барқарорлаштириш йўлида амалга оширилаётган ишлар ҳақидаги фикр-мулоҳазаларида ҳам ўз аксини топган. Бу ҳақда Р.Ромишевский: “Жаҳондаги ҳозирги вазият ҳар қандай шаклдаги зўравонликни қоралашдан иборат барча динларнинг чинакам миссиясини бирламчи маслалага айлантирди. Шундай шароитда, Ўзбекистон минг йилликлардан буён турли дин, маданият ва тинч-тотув ҳаёт тарафдорлари ўзаро таъсирлашадиган ўчоқ сифатида бу борада Марказий Осиёдаги ўзига хос машъалдир”[3],– дея таъкидлаб ўтган. –Р.Ромишевский бугунги кунда суверен демократик дунёвий давлат-Ўзбекистонда дин аҳолининг юксак маънавий ва ахлоқий қадриятларга содиқлигини таъминлаш самарали изчил давом этаётганлигини диний ғояларни нотўғри талқин этиш ҳолатларига барҳам бериш йўлида кенг кўламли ибратли ишлар амалга оширилаётганлигини алоҳида таъкидлаб ўтишмоқда. Хусусан, юртимизда барча дин ва конфессияларга ўз эътиқодини кенг тарқатиш учун улкан имкониятлар яратилган.

Айниқса, динлараро ҳурмат, ҳамкорлик руҳидаги соғлом мулоқот олиб бориш амалиёти жорий этилаётган бўлса-да, айрим диний кучлар, конфессиялар вакиллари томонидан бошқа эътиқод вакилларини ошкора ёки пинҳона шаклларда камситиш, менсимаслик, турли бухтонлар уюштириш ҳолатлари кузатилмоқда. Бу ҳақда Президентимиз Шавкат Мирзиёев қайд этганидек: “Экстремистик мафкура ва ғоялар ижтимоий тармоқлар, видеороликлар ва адабиётларни ноқонуний ишлаб чиқариш ва тарқатиш орқали жамиятга, айниқса, ёшларга салбий таъсир кўрсатмоқда. Натижада радикал диний мафкуранинг бузғунчи ахборотлари таъсири остида жамоатчилик онги бузилмоқда, фуқароларнинг давлатга ишончи сўниб, ватанпарварлик ва ҳамжиҳатлик туйғулари йўқолмоқда, қадриятлар ва ахлоқий меъёрлар

[1] Мирзиёев Ш. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. 1- жилд. – Тошкент; Ўзбекистон, 2017. – Б. 295.
[2] Российские эксперты о религиозной свободе в Узбекистане- http://www.ancentr.ru/data/media/ media3751.html.
[3] Российские эксперты о религиозной свободе в Узбекистане- http://www.ancentr.ru/data/media/ media3751.html.

ўзгармоқда, оилалар таназзулга учрамоқда”[1], - дея таъкидлагани айни ҳақиқатдир. Зеро, бугунги кунда глобаллашув шароитида дунё миқёсида диний нифоқ солиш орқали тинчлик ва барқарорлика таҳдид солишга интилаётган деструктив ва тоталитар секталарга қарши курашда ёшларимизни миллий Ватанпарварлик ғояларига содиқ этиб тарбиялаш бугунги куннинг долзарб вазифаси ҳисобланади. Айниқса, бу борада юртдошларимизни деструктив ва тоталитар секталар таъсиридан асрашда энг аввало, лоқайдлик, бефарқлик ва худбинлик каби иллатлардан огох бўлишга даъват этиш талаб этади. Бугунги глобаллашув шароитида дунёда кескин ғоявий курашлар, турли мафкуралар тўқнашуви жараёнида демократия ёки турли диний таълимотлар шиорларини ўзида намоён этувчи ёвуз ғояларни сингдиришга бўлган интилиш тобора кучайиб бормоқда. Зеро, деструктив ва тоталитар секталар тарафдорлари томонидан илгари сурилаётган “демократия” ниқобидаги баландпарвоз тарғибот ва ташвиқотлар бизнинг миллий менталитетимизга мутлоқа зид эканлигини теран англаш лозим.

Деструктив ва тоталитар секталар тарфдорларининг асосий мақсади ёшларимизни миллий заминдан, азалий қадриятларимиз ҳисобланмиш буюк маънавиятимиздан жудо қилиш орқали манқуртга айлантириш асосий мақсади ҳисобланади.Ҳақиқатан, бугунги дунё тобора таҳликали тус олмоқда. Ким дўст, ким душманлигини аниқлаш тобора қийинлашиб боряпти. Ўзини яқин тутиб, бир қўл билан “меҳрибонлик” қилишга ваъда бериб, бошқа қўл билан турли воситалар ила асл мақсад-муддаоларини яширган ҳолда зимдан иш кўраётган давлатлар, халқаро ташкилотлар, сиёсатдонларни англаш қийин бўлмоқда. Бунга оммавий ахборот воситалари, турли ижтимоий тармоқларда баъзан ялтироқ қоғозга ўраб, баъзан очиқчасига ўз ниятларини баён этаётганларнинг чиқиши мисолида гувоҳ бўляпмиз[2]. Шуни эътиборга олган ҳолда халқимиз, миллатмизни турли сохта ва зарарли ғоялар таъсиридан асрашда энг авалло, ўз қадриятларимизни эъзозлаш орқали белгиланган мақсад ва вазифаларимизга эришамиз. Юртимизда миссионерликнинг таъқиқланиши ҳам сиёсий, маънавий ва ижтимоий сабаб ва омилларга асосланган бўлиб, мақсадимиз миллатлар тотувлик ва динлараро бағрикенгликни таъминлаш орқали мустақиллигимизни мустаҳкамлашдир.

Бугунги кунда ноанъанавий секталар ҳаракати дунё миқёсида кескинлик ва қарама қаршиликларни келтириб чиқаришга сабаб бўлаётганлиги тобора ойдинлашмоқда. Бу эса, ғоявий – мафкуравий таҳдид сифатида намоён бўлаётган ноанъанавий секталар тўғрисида жиддий фикрлашни тақоза этмоқда. Шу ўринда, ноанъанавий секталар таҳдидига қарши мамлакатимизнинг барча фуқаролари онгида мустақил тафаккурни шакллантириш муҳим аҳамият касб этмоқда. Айниқса, мазкур иллатларни олдини олишда энг авалло, ёшларимизга маданий ва маънавий меросларимизни пухта ўзлаштириш орқали уларни зарарли ва ёт ғояларни ўзида намоён этувчи ноанъанавий секталар таҳдидидан асраш муҳим аҳамият касб этади. Хулоса қилиб айтганда Президентимиз Шавкат Мирзиёев қайд этганидек: “Бу иллатлар давлатни емириб, жамиятни парчалаб, радикал гуруҳ ва оқимлар учун мафкура базасига айланмоқда. Ана шундай мураккаб вазиятда мамлакатимизда турли миллат ва динга мансуб инсонлар ўртасида дўстлик ва ҳамжиҳатликни янада мустаҳкамлаш биз учун борган сари муҳим аҳамият касб этмоқда”[3]. Бинобарин, бу борада олиб борилаётган ижобий ишларнинг таъсирчан самарадорлигини ошириш мақсадида жамиятимизда аҳоли ва ёшлар билан деструктив ва тоталитар секталар фаолиятига қарши курашиш долзарб вазифа ҳисобланади.

[1] Мирзиёев Ш. Янги Ўзбекистон стратегияси. – Тошкент: “O‘zbekiston” нашриёти, 2021.Б-404.

[2] Маврулов А.Ватан нима? Ватанпарварлик-чи?! Янги Ўзбекистон газетаси. № 42 (1103), 2024 йил 28 февраль, чоршанба. Б-1.

[3] Миллатлараро дўстлик ва ҳамжиҳатлик – халқимиз тинчлиги ва фаровонлигининг муҳим омилидир. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Республика байналмилал маданият маркази ташкил этилганининг 25 йиллигига бағишланган учрашувдаги нутқи. http://www.uza.uz/oz/politics/millatlararo-d-stlik-va-amzhi-atlik-khal-imiz-tinchligi-va-f-24-01-2017